

הישיבה השלוש מאות חמישים ושבע (שנז)

ביום י' בניסן התשע"ח (26 במארס 2018) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים עוזי אורנן, יואל אליצור, משה בר־אשר (יו"ר), יוחנן ברויאר, עמינדב דיקמן, גיל הראבן, מלכה זמלי, אפרים חזן, חיים כהן, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, אהרן ממן, יוסף עופר, משה פלורנטין, שמא יהודה פרידמן, שמחה קוגוט, מנחם קיסטר, עפרה תירוש־בקר; החברים־היועצים חנוך גמליאל, עירית לינור, אבי שמידמן; מנכ"לית האקדמיה טלי בן־יהודה; המזכירה המדעית רונית גדיש ועובדי המזכירות המדעית קרן דובנוב, ברק דן, בת־שבע ורדי, תמיר קציר, טובה שטראוס שרברין; יועצת הלשון בתאגיד השידור רות אלמגור־רמון; אורחים: משפחת טלשיר, אוהד אבודרהם מאוניברסיטת בן־גוריון; יו"ר הוועדה למונחי זואולוגיה יוסף הלר.

סדר היום: א. דברי הערכה לדוד טלשיר ז"ל
 ב. זואולוגיה: שמות סדרות החרקים; שמות סדרת הזבובאים (שמות משפחות וסוגים עיקריים)
 ג. מונחים שונים
 ד. מילים בשימוש כללי
 ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק
 ו. בחירות למוסדות האקדמיה

א. דברי הערכה לדוד טלשיר ז"ל

מ' בר־אשר: אני מקדם בכרכה את חברתנו החדשה עירית לינור ואת בני משפחת טלשיר. נתחיל בדברי הערכה לחברנו היקר דוד טלשיר, שהלך לעולמו לפני למעלה מארבעה עשר חודשים. יפתח תלמידו ד"ר אוהד אבודרהם.

א' אבודרהם: חברי האקדמיה, בני משפחת טלשיר היקרים, לפני שנה שלמה ועוד שבועים ותשעה ימים הלך לעולמו חוקר הלשון, המורה הנערץ, איש המשפחה והידיד שהוא חבר – פרופ' דוד טלשיר – והוא בן שבועים ושתיים שנים.

פרופ' טלשיר – הידוע לכולנו, לקטן ולגדול, בכינוי החיבה דודיק – נולד ביום ט"ו במרחשוון תש"ה (1944) בקיבוץ מעלה החמישה שבהרי ירושלים. הוא שירת בצה"ל כקצין בחטיבת גולני (1963–1965) ומייד עם סיום שירותו הסדיר העתיק את מקום מגוריו לירושלים והתחיל ללמוד באוניברסיטה העברית בחוגים ללשון העברית, למקרא והיסטוריה של עם ישראל. במקביל לבחירתו בלשון כמקצוע ראשי בחר באשת מקרא – ציפורה (ציפי) טלשיר זכרה לברכה – כשותפה לחיים. בשנים 1969–1981 היה תלמיד מחקר באוניברסיטה העברית בחוג ללשון וזכה לחסות תחת כנפיהם של כמה מחוקריה המזהירים של העברית במאה הקודמת, דוגמת הפרופסורים זאב בן-חיים, יחזקאל קוטשר, ישראל ייבין ושלמה מורג. אחרי לימודי הדוקטורט השתלם באוניברסיטת פנסילבניה כאורח המחלקה ללימודי המזרח הקדום (1983–1984) והקדיש את ימיו לחקר העברית והארמית.

עבודתו האקדמית של טלשיר התחלקה בין שלושה מוסדות עיקריים: החוג ללשון באוניברסיטה העברית (1971–1991), מפעל המילון ההיסטורי של האקדמיה ללשון העברית (1969–1973, 1991–1997) והמחלקה ללשון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב (1994–2017). בכל אחד מן המוסדות הרים תרומות מרכזיות שאותיהן ניכרים עד היום. תחומי התעניינותו ומחקריו נגעו לכל תקופה מתקופותיה של העברית – החל בכתובות הקדומות וכלה בעברית החדשה המדוברת היום – וכן למרכיב ניביה של הארמית: ארמית עתיקה, ארמית ממלכתית, ארמית התרגומים, ארמית ארץ-ישראל והסורית.

חיבה יתרה גילה טלשיר לתחום מוזנח יחסית במדע הלשון, הלוא הוא תחום הריאליה. על חיבה זו התבשרנו כבר בעבודת הדוקטור שלו "שמות בעלי החיים בתרגום הארמי של השומרונים", שנכתבה בהדרכת פרופ' זאב בן-חיים, ומאז נוספו עליה עשרות מחקרים אחרים המוקדשים לביאור שמותיהם העבריים והארמיים של חיות ארצנו. הכריש וכלב הים, הנשר והעיט, החולד והחולדה, הקיפור והדורבן, האנקה והגמל, הצב, החרדון והקרפדה – כל אלה ועוד רבים עברו תחת עיניו הבוחנות וידי הכותבות. במסגרת מחקריו התחקה על גלגולי שמותיהם בקפדנות פילולוגית ראויה להערצה. קפדנותו המתובלת בידע זואולוגי עשיר הובילה לעיתים תכופות לתוצאות מפתיעות החושפות מקצת קורותיה המופלאים של הלשון העברית.

לא אחת ניצל טלשיר את חושי המחדדים בשדה הריאליה לשם קביעת כלל יסוד בחקר הלשון. דוגמה מייצגת לכך אפשר למצוא במחקרו על "משמעותם היחסית של השמות לרוחות השמיים". במאמר, המוכר גם לקוראי לשון עם זר בגרסה מורחבת ומוערת, נבחן הצירוף הלשוני "עלי ארם ותחתה" (כתובת ספירה I א, 6) מנקודת מבט גאוגרפית-לשונית, והוכח בו באותות ובמופתים כי כל המבקש לקבוע הוראותיהן של מילים מתחום הגאוגרפיה ראוי לו שיזנח הנחות אטימולוגיות מוקדמות ויפנה ישירות אל בית גידולה של הלשון. כלומר לא על המילון לבדו תוכרע משמעות הצירוף, אלא על בחינה מדוקדקת של הטופוגרפיה של האזור המסוים שבו פעלה הלשון את פעולתה. ואך ראוי שנחזור אחרי חתימת דבריו כאן: "אין מלאכת חקר המילים [...] משחק מילים גרידא. בהיות הלשון כלי ביטוי לעולם המושגים – שומה על חוקר הלשון לרדת אל המושגים עצמם ולהכירם לפני ולפנים קודם שיחרוץ משפט על טיבן של המילים המשקפות מושגים אלו".

בצד עיסוקו הנכבד ב"שמות חיים" (כפי הגדרתו שלו) פרופ' טלשיר לא משך ידו מעיסוק בסוגיות יסוד במחקר העברית הקדומה. בין יתר הסוגיות שנדרש אליהן מתבלט מעל כולן שאלת מעמדה של העברית המקראית המאוחרת. במחקרו המכונן "מעמדה של העברית המקראית המאוחרת בין לשון המקרא ללשון חכמים" ביקש להראות כי בניגוד לדעה הרווחת אין לשון זו יצור כלאיים, אלא "לשון חיה ותוססת המחפשת אחר דרכים חדשות בעת התגבשותה". למסקנה זו הגיע בעקבות בחינת מגוון גדול של פרטים ופרטי פרטים בספרי המקרא המאוחרים. מהם ברר היטב את הרכיב העצמאי שאין לו אח בעברית המקראית הקלסית ואין לו רע בלשונם של חכמים. במאמר המשך שהתפרסם בקובץ מחקרי תלמוד ב – "העברית בימי הבית השני: בית גידולה וגלגוליה" – אף כרך מסקנות אלה לכדי תיאור היסטורי ארוך ומפוכח בדבר מוצא שלושת המגבשים הספרותיים העיקריים של העברית בעת העתיקה. לטובת התקדמות המחקר לא חשש טלשיר מפני חילוקי דעות, ואומנם פעמים אחדות אף שילם על כך מחיר בהתקדמותו האישית. כיאה לאיש מדע מן המעלה הראשונה הספק היה טבוע בו עמוקות. בדרך לימודו דבר לא יצא מגדר שמא בלא ראיות חד-משמעיות מגובות בנתונים ובתקדימים.

זכות הישגיו המחקריים נבחר טלשיר לחבר באקדמיה ללשון העברית – בשנת 1999 כחבר-יועץ, וחמש שנים לאחר מכן, בשנת 2004, כחבר מלא מן המניין. מעבר לתרומתו כעובד מדעי במילון ההיסטורי תרם מחילו וממצאו בעריכת כתב העת "לשוננו לעם" (1991–1994) ובחברות פעילה בוועדות מינוח שונות, דוגמת הוועדה לשמות צמחי ארץ-ישראל, הוועדה לזואולוגיה, הוועדה למונחי גאוגרפיה אנושית והוועדה למונחי רפואה.

בשבילי ההוראה, כמו בשבילי המחקר, צעד טלשיר בבטחה השמורה לכן בית. בשיעוריו המבוא למתחילים דאג להציג משנה סדורה מלווה בתרגילים מורכבים ובמקראות מושקעות מלאכת ידיו, שחלק נכבד מהן עדיין משמשות כחוגי הלשון באוניברסיטאות השונות. בסמינרים ובישיעורים למתקדמים נתן דרור לכל אחד מתלמידיו לפנות למחוז חפצו תחת הנחייתו הנדיבה והמעודדת. במיוחד זכורים לטובה שיעוריו בחדר הסמינריונים באוניברסיטת בן-גוריון, שיעורים שהפכו עד מהרה לקבוצת מחקר המורכבת ממורה דרך בוטח ומצוות עוזרים נאמן. מלאכתו של חוקר הלשון הודגמה שם בדרך עובדה קיימת בבחינת אין הלימוד שורה אלא במעשה. זמן לא רב לאחר תחילת השיעור היו מילונים מאובקים נשלפים מן המדפים ומאגרי מידע נפתחים במחשבים, וכל זאת לטובת מציאת פתרון לקושי שהועלתה במהלך הדיון או לשם ברור טיבה של הברקה אקראית. נדיבותו כמורה לא הסתכמה בשיעוריו, שכן בכל עת נכון היה לנרוב חוות דעת מקצועית, הפניה מחקרית יקרת ערך, ספר נדיר שנעדר מן הספרייה או סתם מילה טובה.

את פרופ' טלשיר פגשתי לראשונה בתחילת השנה השנייה ללימודי לתואר הראשון בבואי לקורס "הלשון הארמית בטקסטים מקומראן". תשע שנים וחצי חלפו מאז, אך עד עכשיו זכורה לי תחושת הייעוד שניטעה בי בשיעורים הראשונים שהעביר. דמותו הישירה מצד אחד וגישתו הקפדנית מצד שני הילכו עליי קסמים וגרמו לי להכריע על תחום התמחותי בעתיד לבוא.

הסתלקותו המוקדמת של פרופ' טלשיר אבדה גדולה היא אפוא לאקדמיה ללשון העברית, לעמיתיו, לתלמידיו ולבני ביתו. יהי זכרו ברוך. [הערת העורך: הדברים עתידיים לראות אור בחוברת "מחקרים בלשון" לזכר דוד טלשיר.]

מ' בראשד: תודה רבה על הדברים היפים. דודיק טלשיר מילא תפקידים חשובים באקדמיה, ותפרט על כך רונית גדיש.

ר' גדיש: את דודיק טלשיר הכרתי כתלמידה בשנה א' באוניברסיטה העברית, כאן בגבעת רם; הוא לימד "פירוק משפטים", מה שהתברר לימים כשיעור חשוב במיוחד בלימודי התחביר שלי ובעיקר בהוראתם. אחר כך למדתי אצלו ארמית בתואר השני. היו אנשים שטענו שהשיעורים שלו אינם מאורגנים. לטעמי כל היופי בשיעוריו היה הזרימה עם החומר, העיון האמיתי בשאלות ובנושאים שעלו. אבל אני איני תלמידתו המובהקת, ואני עומדת כאן היום כאשת המזכירות המדעית של האקדמיה ורוצה להודות לו – שלא בפניו לצער כולנו – על תרומתו הנרחבת לעבודת המינוח והקדוק שאנחנו מופקדים עליה.

מעורבותו של דודיק בפעולת המינוח החלה ביוזמה שלו ושל עופר כהן להקים את הוועדה לשמות צמחי ארץ-ישראל. עבודתה של הוועדה הייתה קודם כול עבודתם של הבוטנאים, אך שאלות לשון רבות עלו בה, ובראשית דרכה, כשדודיק עוד היה בירושלים, הוא קיבל על עצמו לערוך את כל הבירורים הללו, והשפיע על עיצוב החלטותיה.

כך למשל העלו בירוריו שעדיף לנקד אֶהָל בקמץ, יש היגיון בניקוד השם גֶפּוֹף בחולם על דרך שמות אחרים בעלי עיצור כפול, כמו צנון, עדיף לכתוב שֶכְנִי בשי"ן כדי לשמר את הקשר למילה המקראית שָפִים, ועם אמנון שפירא הצליח להשפיע על הוועדה לאמץ את שם העץ בוקיצה (במקום אולמוס) כמצוי בספרות העברית. דודיק הוא שהציע את השם חֶמֶד במקום חֶמְדָּה המסורבל, ומצא היתר לניקוד שם התואר כרמלי בשווא (ולא כרמילי כמתבקש מן הניקוד כרמל בסגול). הוא המליץ על הניקוד צֶלְצֶל לשם צמח על משקל השמות מִשְׁמֶשׁ ופֶלְפֶל, וניסה לשכנע שהשם הנכון הוא יריקת החמור ולא ירוקת החמור, אך הצעתו לא התקבלה.

הקמת הוועדה לשמות צמחים הייתה יוזמה ברוכה במיוחד, והיא הניבה רשימה מלאה של שמות צמחי ארצנו, המשמשת כיום את כל ציבור החוקרים וחובבי הטבע. בהמשך היה דודיק חבר בוועדה אחרת שעניינה עולם הטבע: הוועדה לזואולוגיה. גם בה תרם את העומק הלשוני. הוא סייע להביא לכלל סיום את פרשת העיט והגנדר ולמצוא את דרך הפשרה בדמות השם עיט נשרי (במקום עיט זהוב כרצון הזואולוגים, ובמקום נשר כרצון הלשונאים). מצד שני התנגד מאוד לשינוי שם החיה דֶרְבָּן כפי שקבעו ישראל אהרוני בעקבות הערבית, והסביר שאין שום קשר בין דורבן העברי לדורבן הערבי מבחינה גיזונית. כידוע האקדמיה נענתה לבקשת הזואולוגים ולרווח בציבור, ואישרה את דורבן (בתנועת o).

ברבות שנותיו בדרום התקשה דודיק להשתתף השתתפות פעילה בישיבות ועדות המינוח בירושלים, ונענה לאתגר שהציב לפניו בראשד להקים ועדה באוניברסיטה

שלו. הוא יזם את הקמת הוועדה למונחי גאוגרפיה אנושית בשיתוף המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי באוניברסיטת בן-גוריון. הוועדה פעלה משנת תשס"ה בהשתתפותו הפעילה. לצערנו לא זכה דודיק להשתתף בישיבת המליאה שבה אושר המילון שהכנה הוועדה. הישיבה הייתה במלאת עשרה ימים למותו.

דודיק היה פעיל מאוד גם בתחום הדקדוק, וכיהן כחבר-כתב של ועדת הדקדוק. הוא ניסה להשפיע על האקדמיה לשנות את מין המילה גרב לנקבה, וכך כתב: "הגיע הזמן (מזמן) להתיר גם לגרב מין נקבה. מה טעם להילחם בטחנות רוח, כשאין כל הצדקה דקדוקית לשימוש במין הזכר (וכמוכן יש הצדקה סמנטית לתפוש לשון נקבה)". בינתיים גרב נשאר(ה) זכר. דודיק הצליח לשכנע את המליאה שיש לכתוב שאילתה ביו"ד אף על פי שמדובר בהברה סגורה, והציל אותנו מצורות משונות כנפעל ע"ו מעין ניוזנותי וניזנתי בשאלת תם שהעלה בישיבת המליאה: "מדוע לא לקבוע דרך מלך פשוטה יותר מעין ניוזנותי?" דודיק היה לעזר רב למזכירות המדעית ונענה לבקשותינו לסייע בתשובות לציבור ובעניינים אחרים. אזכיר תשובה שכתב לבקשתי על השאלה איך התגלגל השם המקראי תחש לציזון 'כלב תחש'. לדבריו, תחש שבמקרא מציין כנראה 'עור לא מעובד' כעולה ממקבילה אכדית. חז"ל לא הבינו את המילה וביארוה כשם לחיה האגדית 'חד-קרן'. בימי הביניים קשרו את המילה תחש לחיה אחרת, זו הקרויה היום 'גירית', בעקבות דמיון צליל לשם הלטיני taxus ולמקבילותיו בלשונות אירופה, כגון Dachs בגרמנית. וכך התקבלה המילה תחש בספרות העברית עד תחילת המאה העשרים. "מי שדחק את השם הזה מן העברית החדשה הוא ישראל אהרני [...] שהציע תחתיו את השם גירית כחיקוי לשם הערבי: ghuraira. בעקבותיו הלכו המילונאים והזואולוגים ודוברי העברית, והשם נשאר למזכרת רק בצירוף 'כלב-תחש', תרגום של Dachshund, לציזון את הכלב המוארך קצר הרגליים הניחן ביכולת לצוד גיריות, כלב דאקל".

דודיק השאיר אחרי ידע רב שחלק בשמחה ובנדיבות עם כולם, וגם אחרי מותו הוא ממשיך לסייע לנו בזכות מאמריו ובזכות ספרו "שמות חיים".

חבל על מותו בטרם עת של אדם וחבר ששנותיו לא ניכרו כנפשו, ורוחו נותרה צעירה ורעננה עד יומו האחרון.

מ' בראש: תודה רבה. אני רוצה לחזור על דברים שאמרתי בלווייה: לפני שנים התקבל לפרסום ב"אסופות ומבואות בלשון" ספר שכתב על העברית המקראית המאוחרת. הוא מסר לי את חלקו הראשון ואמר שיגיש לי את חלקו השני בתוך חודשיים. כעבור חודש חזר, נטל את החלק שמסר לי ואמר: "כאשר תיכתב הביבליוגרפיה שלי, ייכתב שגנזתי את הספר הזה". לא ידעתי שדודיק התמודד שנים הרבה עם מחלתו הקשה ועל כן התעכב בפרסום מחקריו.

בעצה אחת עם ילדיו עוד בימי השבעה ואחר כך בפגישה נוספת בבאר שבע הוחלט ששני ספריו יראו אור: הספר האחד מבוסס על הדוקטורט שלו ויצא בעזרת פרופ' זאב גריס בהוצאת יד יצחק בן-צבי. שם קיבלוהו לפרסום כבר לפני 15 שנה. לספרו השני – זה שהחליט כי ייגזר – נתגלה באחד המחשבים נוסח גמור ומושלם כמעט, למעט כמה עשרות מראי מקום של פסוקי מקרא וכדומה, ואלכסיי יודיצקי מן המילון ההיסטורי קיבל עליו להכינו לפרסום.

אוהד אבודרהם הזכיר את הספקות שתמיד עורר. אני זוכר שקוטשר יצא נרעש מאחד משיעוריו וסיפר שאחד התלמידים אמר לו: "אני לא מאמין לך". היה זה המשפט שאפיין את דודיק. אצלי הוא שמע קורס בהדרכה ביבליוגרפית, וגם אני שמעתי ממנו את המשפט הזה לא מעט פעמים. הספקות שעורר עזרו לו להציג את השאלות הטובות ולהגיע לתשובות הטובות שהשאיר אחריו.

אין דרך טובה יותר לזכור אותו מלהזכיר את הברכה הגדולה שהשאיר אחריו: ארבעה ילדים, נכדים, כלות וחתן, ספרים, מאמרים וחברות טובה.

ב. זואולוגיה: שמות סדרות החרקים; שמות סדרת הזבובאים (שמות משפחות וסוגים עיקריים)

ההקדמה מתוך הודעת ועדת המינוח המרכזית למליאה על שמות סדרות החרקים

הוועדה לזואולוגיה הכינה את שמות סדרות החרקים בכמה ישיבות בשנים תשע"ד-תשע"ז. הרשימה ובה 41 שמות נשלחה לביקורת אנשי המקצוע, והערותיהם נדונו בישיבות הוועדה בשנת תשע"ח.

בדיונים ובהחלטות השתתפו חברי הוועדה לזואולוגיה של האקדמיה: אנשי המקצוע – דני גולני, נטע דורצ'ין, חנן דימנטמן (יושב ראש עד תשע"ז), חגי הלל, יוסף הלר (יושב ראש מתשע"ז), זוהר ינאי, אמנון פרידברג; נציגי האקדמיה ללשון – סיריל אסלנוב, קרן דובנוב, מרדכי כסלו; מרכזת הוועדה: רונית גדיש (מתשע"ז).

הרשימה נשלחה לביקורת חברי האקדמיה בשבט תשע"ח ולאחר מכן הוגשה לוועדת המינוח המרכזית. היא נדונה ואושרה ביום כ"ה באדר תשע"ח (12 במארס 2018). מכתבו של יו"ר הוועדה פרופ' יוסף הלר לחברי האקדמיה:

החרקים, על מיליוני המינים שלהם, הם הקבוצה הגדולה ביותר בטבע. יש מהם המשמשים את האדם זה אלפי שנים, אחרים הם מטורד רציני בשל יכולתם להעביר מחלות, ויש כאלה הניזונים מגידולים חקלאיים ומסיבים נזק כלכלי רב. הם נדבך חשוב במארגי המזון של עופות, יונקים ודורחיים. חרקים רבים ניזונים מצוף ואבקת פרחים, ובעוברים מפרח לפרח הם משמשים מאביקים בעלי חשיבות עליונה; אם ייכחדו, ייכחדו מינים רבים של צומח.

מחלקת החרקים מתמיינת למספר רב של סדרות, שמתוכן כשלושים מצויות בישראל. בעבר ניתנו שמות עבריים לסדרות אלה (כגון באנציקלופדיה "החי והצומח של ארץ ישראל", כרך 3, 1989) – שמות שרבים מהם מצוינים. אף שהתקיימו דיונים של ועדת הזואולוגיה של האקדמיה בשמות הללו ובשמות רבים אחרים של חרקים, הרשימות לא הגיעו לאישור האקדמיה, ולפיכך אין לשמות מעמד של שמות עבריים רשמיים ומחייבים. כמו כן מאז ששמות אלה ניתנו התרחב המחקר, ורבות מן הסדרות שהוכרו לפני שלושים שנה השתנה מעמדן.

הוועדה למונחי זואולוגיה שואפת לתת שמות לחרקים בארץ-ישראל מתוך כוונה להעמיק את היכרות העם חובב הטבע עם עולם החי שלו. צעד ראשון בכיוון זה הוא מתן שמות עבריים לקבוצות הגדולות ביותר, כלומר לסדרות. כאשר נשיג מטרה זו, נרד לרמות מיון נמוכות יותר. מתוך רצון לשמור על יציבות בשמות העבריים, ברשימה שלפנינו הותרנו על כנס את מרבית השמות השגורים בציבור, ושינינו רק כאשר היה צורך בכך. ברשימה גם כמה תת-סדרות וכן סדרות הסמוכות לחרקים אך מחוץ להן.

ההקדמה מתוך הודעת ועדת המינוח המרכזית למליאה על שמות סדרת הזבובאים (שמות משפחות וסוגים עיקריים)

הוועדה לזואולוגיה של האקדמיה ללשון העברית מתכבדת להגיש את הרשימה שלהלן של שמות משפחות הזבובאים ושל שם הסוג העיקרי בכל משפחה לאישור האקדמיה. הכינו את הרשימה נטע דורצ'ין, זוהר ינאי ואמנון פרידברג. בדיונים ובהחלטות השתתפו חברי הוועדה לזואולוגיה של האקדמיה המנויים לעיל. הרשימה נשלחה לביקורת אנשי המקצוע, והערותיהם נדונו בישיבת הוועדה בחורף תשע"ח (דצמבר 2017). בשבת תשע"ח היא נשלחה לביקורת חברי האקדמיה ולאחר מכן הוגשה לוועדת המינוח המרכזית. גם רשימה זו נדונה ואושרה ביום כ"ה באדר תשע"ח (12 במארס 2018), להוציא מונחים שערערה עליהם מלכה זמלי. מכתבו של יו"ר הוועדה פרופ' יוסף הלר לחברי האקדמיה:

זבובאים הם אחת מקבוצות החרקים המגוונות ביותר עלי אדמות. הם מאכלסים את כל בתי הגידול היבשתיים, לרבות כל בתי הגידול המימיים והמימיים-למחצה, מדבריות, אזורים עירוניים וסביבות חקלאיות. הבוגרים חלקם טורפים, חלקם ניזונים מצוף פרחים, חלקם טפילים הניזונים מדם. הרימות ניזונות ממגוון חומרי מזון השונים מאוד ממזון הבוגר. לדוגמה, ברחפניים הבוגר ניזון מפרחים, הרימה אוכלת רקב או שהיא טורפת חרקים אחרים. יש רימות הניזונות מנשר עלים, אחרות מגבעולים, משורשים, מפרחים, מזרעים, מפטריות, מעץ מרקב, מפרי מרקב, מנבלות, מחיידקים וכן מטריפת רימות של זבובאים אחרים. יש גם רימות היוצרות עפצים, ואחרות שהן טפילות בתוך בעלי חיים אחרים. לפיכך לזבובאים משמעות רבה מאוד בפירוק ובשחרור של חומרי מזון חזרה לקרקע. הזבובאים חלקם מחקים צרעות, דבורים, עכבישים או נמלים. כמה מהם מאירים כדי למשוך בני זוג או טרף. בשעת חיזור הם משדרים אותות ויזואליים (לא כימיים). ברבים מהזבובאים יוצרים הזכרים נחילי ענק למשיכת נקבות. זבובאים רבים התפתחו אבולוציונית תוך יצירת קשר צמוד ומחייב מאוד עם צמחים או בעלי חיים ייחודיים. לפיכך הם מזיקים בחקלאות, אך גם יש מהם המשמשים מאביקי פרחים ובהדברה ביולוגית. בישראל כ-85 משפחות זבובאים. לכולן ניתנו שמות עבריים המובאים בזאת לאישור האקדמיה.

ר' גדיש: הוועדה לזואולוגיה חידשה את פעולתה במרץ רב לפני כשנה ושלושה חודשים בראשותו של פרופ' יוסף הלר, שהיה גם חברנו בוועדה למונחי ביולוגיה. הגיל רק הופך אותו לנמרץ יותר. אינני חושבת שהייתה באקדמיה עוד ועדה שהתכנסה מדי חודש בחודשו – חמש עשרה פעמים בחמישה עשר חודשים. הוועדה חזרה לטפל בחרקים לאחר שפירות עבודתה של ועדה קודמת, שפעלה בשנות השמונים בתל אביב, לא זכו להגיע לאישור המליאה. בתור מרכזת הוועדה אני חייבת לומר שאני נהנית ללמוד על שלל חיות ארצנו הזעירות.

י' הלר: אנחנו מנסים להרחיב ולעדכן את רשימות בעלי החיים בישראל. מאז שנות השמונים חלה התקדמות עצומה: מצד אחד אנחנו מכירים הרבה יותר בעלי חיים בישראל, ומצד שני חלו שינויים במעמדן של קבוצות שונות. אנחנו גם באמת משתדלים לתת לסדרות שמות עבריים ולהתרחק מהשמות המדעיים.

כעניין שבמוסכמה אצלנו, שם סדרה מסתיים ב־אִים, כמו בְּרִיּוֹמָאִים (צירוף המילים בר ויום). לא תמיד זה מתאפשר, כמו בסדרת גמלי-שלמה או חיפושיות. הסדרות נחלקות למשפחות. בדרך כלל שם משפחה נגזר מאחד הסוגים במשפחה, והוא מסתיים כרגיל ב־יים, כגון רְפוּנְיִים, הנקראים כך על שום היותם זבובים רכים. לא תמיד זה מתאפשר, כמו במשפחת זבובי-צל, משפחה של זבובים חובכי צל.

מ' בר-אשר: אני רוצה להודות מאוד לפרופ' הלר ובאמצעותו לכל חברי הוועדה, שנותנים מזמנם ומידיעותיהם הטובות להעשרת המינוח העברי, גם אם הוא נשאר נחלתם של יחידים. האם יש למי מחברי האקדמיה שאלה על השמות בשתי הרשימות?

מ' פלורנטין: ככלל אני רואה שהשמות הם עבריים, ואני מברך על כך. מדוע אם כן נשארה בלעזה משפחת הבומביליים?

י' הלר: השם ניתן למשפחה עוד בזמן הרומאים. בשנת 70 לספ"ה נכתבה אנציקלופדיה גדולה מאוד של החי בימים ההם. שמות שניתנו אז, כגון Bombylius, נטינו לשמר.

מ' בר-אשר: עלינו לאשר את שתי הרשימות בהצבעה.

פה אחד אושרו בהצבעה שתי רשימות השמות בזואולוגיה: שמות סדרות החרקים ושמות סדרת הזבובאים.

ג. מונחים שונים

הודעת ועדת המינוח המרכזית

המונחים שלהלן נדונו בישיבה של ועדת המינוח המרכזית מיום כ"ה באדר תשע"ח (12 במארס 2018).

1. הנד - nudge

בכלכלה התנהגותית - התערבות עדינה שנועדה לסייע לאדם העומד לפני החלטה להחליט באופן מיטבי עבורו; מדובר בהתערבות המשמרת את חירות ההחלטה ואינה כופה או מניפולטיבית. לדוגמה חושפים את עלות הדלק השנתית של כל דגם מכונית כדי לסייע לצרכן העומד לקנות מכונית לבחור בצורה מושכלת. למונח יש משמעות יישומית רבה, ובכמה מדינות הוקמו יחידות (בארצות הברית בבית הלבן, ובבריטניה במשרד ראש הממשלה) להתאמת nudges לצורך מדיניות (חברתית, כלכלית וכו').

ההצעה הינד מציינת את הדחיפה הקלה וכן מזכירה בצלילה את המילה הלועזית. את המונח הציע לאקדמיה אריאל טיקוצקי, דוקטורנט מבית הספר למנהל עסקים באוניברסיטת בר-אילן. הוא הציג לפני ועדת המינוח של האקדמיה תמיכה של כמה מומחים בתחום ממוסדות להשכלה גבוהה. ועדת המינוח החליטה פה אחד לאמץ את המונח.

2. תורת המבניות - סטרוקטורליזם; פתר-מבניות (תורה) - פוסט-סטרוקטורליזם (מונחי גאוגרפיה אנושית)

3. אושרו שינויים אחדים במונחי אלקטרוניקה - שידורי רדיו וטלוויזיה, שאין בהם חידושים של ממש. המילון למונחי שידורי רדיו וטלוויזיה אושר במליאה שן (אייר תשע"ז), ועם זאת נותרו לעיון עוד כמה מונחים שהעירה עליהם מלכה זמלי. הוועדה המקצועית דנה בהערות, ואלו החלטותיה:

electromagnetic compatibility, EMC	תאימות אלקטרומגנטית
random noise	רעש אקראי
cathode-ray tube, CRT	שפופרת קרן קתודית, שק"ק
interference, disturbance	הפרעה
electromagnetic disturbance, electromagnetic interference, EMI	הפרעה אלקטרומגנטית
spiral scanning	תירה ללניית
scanning [n.; in reception]	תירת הרקבה
scanning [n.; in transmission]	תירת פרוק
thermal noise	רעש חמני (רעש תרמי)
parasitic oscillation	תנודה טפילית
field frequency	תדירות תירת נירים, תדירות נירים
line frequency	תדירות תירת שורות, תדירות שורות
picture frequency	תדירות תירת תמונות, תדירות תמונות

ר' גדיש: לפני אישור ההודעה אני מבקשת לספר לכם על ההצעה הנד. לפני כשנתיים פנה אלינו אריאל טיקוצקי, דוקטורנט בכלכלה התנהגותית, עם הצעה למונח עברי ל-nudge, שהוא מונח שחשיבותו הולכת וגדלה. ההצעה לא הייתה מוצלחת והסברתי

לו מדוע. כעבור כמה חודשים הוא חזר אליי עם ההצעה הינד וביקש מאוד שהאקדמיה תאשר אותה. אם כן מי שחושב שהמינוח העברי מיותר ושנשים אינם מעוניינים בו, יתפלא על המקרה הזה כמו על בקשות רבות למינוח עברי שאנו מקבלים. אותנו זה תמיד משמח.

מ' בר-אשר: אם אין שאלות או הערות על המונחים שבהודעה, אני מבקש לאשרם בהצבעה.

הצבעה

בעד – רוב גדול

נמנע – 1

אושרו בהצבעה המונחים בהודעת ועדת המינוח המרכזית.

ד. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

המילים שלהלן נדונו בוועדה למילים בשימוש כללי בישיבתה ביום כ"א באדר תשע"ח (8 במארס 2018).

1. צִמְדָן רִיק (suction cup)
2. כְּמָהוֹן שׁוֹקוֹלֵד (טראפל שוקולד; chocolate truffle)
3. סֶפֶן (דֶק, deck)

רקע

1. צִמְדָן רִיק (suction cup) הגדרה: התקן הצמדה העשוי גומי או פלסטיק שצורתו צורת כיפה הנצמד למשטח בלחץ אוויר. באנגלית suction cup (מילולית: 'גביע יניקה', 'גביע שאיבה'). ההתקן משמש לחיבור שלטים ואביזרים שונים בכלי רכב, בחדרי אמבטיה וכדומה. במרשתת אפשר למצוא שימוש מועט בצירופים 'מדביק ואקום', 'גביע ואקום', 'גביע יניקה', 'כוס יניקה' (שני האחרונים באתרים לאביזרי רכב). השמות המהלכים בבתי עסק בירושלים המתמחים באביזרים לרכב: 'מדבקת ואקום', 'פּוּמְפָה', 'ואקום'. הצעות נוספות שעמדו לפני הוועדה: 'מדביק רִיק', 'גביע רִיק', 'תופסן שאיבה', 'עיגול רִיק', 'עיגול נצמד'. כיוון שההתקן מתבסס על הצמדה בעזרת רִיק (ואקום), הוועדה ממליצה לכנותו צִמְדָן רִיק (הן 'צמדן' הן 'ריק' קיימים במונחי האקדמיה ומוכרים בשימוש).

2. כְּמָהוֹן שׁוֹקוֹלֵד (טראפל שוקולד; chocolate truffle) לפי ויקיפדיה: טראפלו (מצרפתית: truffle) הם כדורי שוקולד עשירים שהומצאו בצרפת ונקראים על שם פטריית הכמהין בשל הדמיון החיצוני ביניהם. במונחי האקדמיה truffle = כְּמָהוֹן.

הצעת הוועדה: **כְּמַהוֹן שׁוֹקוֹלָד** (ברבים: כְּמַהוֹנֵי שׁוֹקוֹלָד) – כְּמַהוֹן מִן הַשּׁוֹרֵשׁ כִּמ"ה הַמֵּרְמֹז לִשְׁם הַפֵּטְרִייה וְגַם לְהַשְׁתַּוְקָקוֹת – כִּמְיָהָה לְשׁוֹקוֹלָד. מִפְּנִיּוֹת לְמַגְדָּנוּת אַחְדוֹת בִּירוּשָׁלַיִם עָלָה שְׁאִין חִלּוּפָה עֵבְרִית מוֹכֵרֶת. שׁוֹקוֹלָדָאֵי בַעַל וְתַק שֶׁל כ־50 שָׁנָה בַּתְּחוּם (מִישִׁי) אִמֵּר שֶׁהַצָּעָה מֵתֵאִימָה וּמוֹצֵלַחַת (בְּמִיּוּחַד בִּשְׁל הַיּוֹתוֹן צִירוֹן הַכּוֹלֵל אֶת הַיִּסוּד 'שׁוֹקוֹלָד').

הַצָּעָה נּוֹסֶפֶת (עֵלְתָהּ בַּתְּחָרוֹת בַּחֹג לְלִשׁוֹן הָעֵבְרִית בְּמַכְלַלֵּת הַרְצוּג): טְרִיף שׁוֹקוֹלָד (בְּרִיבּוּי: טְרִיפֵי שׁוֹקוֹלָד) – טְרִיף מִן הַשּׁוֹרֵשׁ טר"ף הַקְּשׁוֹר לְמֵאֲכָל, לְפַעּוֹלַת הָעֵרֻבּוֹב וּבִלְשׁוֹן הָעֵגָה גַּם לְשִׁמְחָה; מִשְׁקֵלוֹ פְּעִיל כְּמִשְׁקַל הַשֵּׁם חֲטִיף.

לְקִרְאָת יִשִּׁיבַת הַמֵּלִיָּאָה הַצִּיעַ יו"ר הַוְּעָדָה מֶשֶׁה פִּלּוֹרְנִטִין: כְּמַהוֹן שׁוֹקוֹלָד (בְּרִבּוּי: כְּמַהוֹנֵי שׁוֹקוֹלָד) כְּדִי לְשַׁמֵּר אֶת הַקְּשֵׁר לִשְׁם הַפֵּטְרִייה כְּמַהָּה.

3. סָפֵן (דֵּק, deck)

הַגְּדָרָה: מִשְׁטַח מְרוּצָף הַנִּמְצָא מֵחוּץ לְבֵית, בְּגִינָה, סִבִּיב בְּרִיכַת שְׁחִייה וְכַדּוּמָה, הָעִשׂוּי עַץ אוֹ חוּמֵר דְּמוּי עַץ.

הַמּוֹנַח 'דֵּק' נִדּוֹן בּוֹוְעָדָה לְמוֹנַחֵי אֲדָרִיכֻלוֹת בְּמִרְחֻשׁוֹן תְּשַׁע"ה (הַוְּעָדָה אֵינָה פּוֹעֵלַת עוֹד), וְלִהְלֵךְ תְּמַצִּית הַדְּבָרִים שְׁעָלוּ בָּהּ: הַמִּילָה deck כְּנִרְאָה מְגֵרְמִנִית בְּמִשְׁמַע שֶׁל כִּיְסוּי, חִיפּוּי. הַיּוֹם רוּחַ בְּשִׁימוּשׁ: מִשְׁטַחֵי דֵּק, דֵּק סִינְטֵטִי, דֵּקִים מַעֲצִים שׁוֹנִים: דֵּק טִיֵּק, דֵּק אֹרֶן. מִשְׁמַע הַמִּילָה צִיפּוּי (וְלֹא דוּוֹקָא מַעֲץ) שֶׁל מִשְׁטַח אֹפֶקִי; שְׁלֹא כְּפִרְקֵט, הַדֵּק מוּגַבָּה מֵעַט מִן הַקְּרַקַּע לְצִוְרֵכֵי נִיקּוּז. הוּצַע: מִשְׁטַח מִרְחָף.

לְפָנֵי הַוְּעָדָה לְמִילִים בְּשִׁימוּשׁ כְּלָלִי הוּבָאָה הַצָּעָה פְּרוּפ' זִיוָה שְׁמִיר: דֵּקָה אוֹ דֵּקָת, בְּעַקְבוֹת הַגְּדָרַת בְּנֵי-יְהוּדָה לְעֶרֶךְ דֵּקָה (כַּעֲיִן בְּמָה קָלָה לְפָנֵי פֶתַח הַבַּיִת לְשַׁבַּת שֶׁם, לְהַתְּהַלֵּךְ וְכִיּוּצָא בָּזָה, Terrace; "מִי שֵׁשׁ לוֹ דֵּקָה לְפָנֵים מִבֵּיתוֹ", יְרוּשְׁלַמִי עֵרֻבִין כֵּד ע"א, וְעוֹד); גִּיל חוּבֵב, נִינּוֹ שֶׁל בְּנֵי-יְהוּדָה, מִסְפָּר שְׁבַבִּיתִם כִּךְ קִרְאוּ לְמִרְפֶּסֶת. מִלְכָּה זְמַלִי הַצִּיעָה דֵּק.

הַוְּעָדָה מְצִיעָה אֶת הַשֵּׁם סָפֵן הַמִּיטִיב לְתֹאֵר אֶת הַמִּשְׁטַח הַסְּפּוֹן קוֹרוֹת עַץ, הַמְּבוֹסָס גַּם עַל הַמּוֹנַח סָפֵן עַץ (וְלִצִּידוֹ חִפּוּי עַץ) בְּמִילוֹן לְמוֹנַחֵי נִגְרוֹת. בְּהַתִּיעֲצוֹת עִם אֲדָרִיכֻלוֹת בְּמִשְׁרַד הָאֲדָרִיכֻלוֹת פִּלְטִין הוּבְעוּ דַעוֹת לְכֹאֵן וְלִכְאֵן: מִצַּד אֶחָד בִּירְכּוּ עַל הַיּוֹזְמָה לְקַבּוֹעַ מִילָה עֵבְרִית וְצִינּוֹ שֶׁהַמִּילָה נִשְׁמַעַת הַגִּיּוֹנִית. מִנְּגַד הוֹשְׁמַעָה הַסְּתִיּוּגוֹת מִן הַרְצוֹן לְעֵבֶרֶת אֶת הַדֵּק, וְכֵן הוֹשְׁמַעַת הַחֲשֵׁשׁ שְׁמָא בְּגַלֵּל הַכְּתִיב בְּלֹא נִיקּוּד יִהְיוּ שִׁיחֲשָׁבוּ כִּי מְדוּבָר בְּסָפֵן. בְּמִשְׁרַד הָאֲדָרִיכֻלוֹת 'אֹרֶן בִּיטוֹן' בִּירוּשָׁלַיִם הַסְּתִיּוּגוֹ מִן הַרְצוֹן לְקַבּוֹעַ חִלּוּפָה עֵבְרִית. לְדְבָרֵיהֶם הַלְּקוּחוֹת מְכִירִים אֶת הַמּוֹנַח הַלּוּעִזִי, וְהֵם "מְדַבְּרִים בְּשִׁפְתֵי הַלְּקוּחוֹת".

מ' בְּרֵ-אֶשֶׁר: לְפָנֵינוּ שְׁלוֹשׁ הַצָּעוֹת מִן הַוְּעָדָה לְמִילִים בְּשִׁימוּשׁ כְּלָלִי.

מ' פִּלּוֹרְנִטִין: הַפַּעַם רַק שְׁלוֹשׁ הַצָּעוֹת בְּאִמְתַּחַתְנוּ; שְׁלוֹשֶׁתָן לְדַעֲתִי טוֹבוֹת מְאֹד וְכַרּוּרוֹת. אֶת הַצָּעָה הַוְּעָדָה **כְּמַהוֹנֵי שׁוֹקוֹלָד** אֲנִי מְצִיעַ לְשָׁנוֹת מַעֲט וְלִקְבָּל **כְּמַהוֹנֵי שׁוֹקוֹלָד**, הַשּׁוֹמֵרֵת יוֹתֵר עַל הַקְּשֵׁר אֶל הַפֵּטְרִייה שְׁעַל שְׁמָה קְרוּיִים הַכְּדוּרִים הָאֵלֶּה בְּצִרְפִּיתִית.

י' אֵלִיצוֹר: אֲנִי מְצִיעַ לְטֵרַאפֵּלְזוֹ **תּוֹפִינֵי שׁוֹקוֹלָד**. הַמִּילָה **תּוֹפִינֵים** מוֹכֵרֶת, וְאֵינִי לְדַעֲתִי צוֹרֵךְ לְחַדֵּשׁ מִילָה. לֹא הֵייתִי נִבְהַל מִן הַהַסְּתִיּוּגוֹת שֶׁל אֲדָרִיכֻלִים לְעֵצָם חִידוּשׁ מִילָה עֵבְרִית לְדֵּק, אֲבָל הַהַצָּעָה דֵּק אֵינָה טוֹבָה בְּעִינָיִי. הַצִּיבּוֹר יִחְשׁוֹב שְׁלֹא חִידְשָׁנוּ דְּבַר.

ע' תירוש-בקר: אני חוששת שבמילה כְּמֵהוֹן לא תיהגה ה"א. אני גם מסופקת אם היא תיקלט.

ש' קוגוט: האם המילה צמדן – הרכיב הראשון בצְמָדָן רִיק – חודשה במקרים קודמים?

ר' גדיש: כן, האקדמיה חידשה ל"סקוץ" כאמצעי סגירה את הצירוף צמדן זיפים. לאביזר הנדון עצמו אף מצאנו משמש צמדן ואקום.

מ' פלורנטיין: אם בסופו של דבר יסתפק הציבור במילה הראשונה בצירוף – צמדן – דיינו.

א' חזן: ההצעה כְּמֵהוֹן שוקולד התקבלה בוועדה בהתלהבות בגלל משחק המילים עם כמיהה לשוקולד.

מ' בר-אשר: כְּמֵהוֹן או כְּמֵהוֹן?

א' חזן: אני מעדיף את כְּמֵהוֹן. לדעתי תוספת חצי ההברה של כְּמֵהוֹן עומדת בעוכריה.

ע' דיקמן: אני בעד טְרִיף או כְּמֵהוֹן דווקא. אם יאמר אדם שיש לו כְּמֵהוֹן שוקולד, משמעות הדבר שיש לו כמיהה לשוקולד, לא שיש לו הממתק. כמתרגם כְּמֵהוֹן נראה לי בעייתי.

י' ברויאר: מה צורת הנפרד של כְּמֵהוֹן שוקולד?

ר' גדיש: לפי הצעת הוועדה כְּמֵהוֹן.

מ' מישור: ההשגה שלי על כְּמֵהוֹן היא מבחינת משקלה. יש עוד מילים דוגמתה?

ר' גדיש: ההצעה כְּמֵהוֹן בנויה מכְּמֵהָה + וֹן בצירי מתקיים, כמו שְׁאֵלוֹן.

י' עופר: אני תומך בהצעה סֶפֶן לֶדֶק. מוצא חן בעיניי שאין הולכים במקרה הזה אחר צליל המילה הלועזית. לדעתי יש לספן סיכוי להיקלט – אם כך הוא יילמד בבתי הספר המקצועיים.

מ' בר-אשר: נעבור להצבעה, ונצביע לפי הסדר.

ה צ ב ע ה

בעד צְמָדָן רִיק – פה אחד

הוחלט: צְמָדָן רִיק (suction cup).

מ' בר-אשר: לטראפלו לא נוכל להצביע על ההצעה תופיני שוקולד משום שלא נדונה בוועדה.

מ' פלורנטין: אם המליאה תחליט שכל ההצעות אינן ראויות, למעט תופיני שוקולד, נביא אותה לישיבה הבאה.

ר' גדיש: תופינים היא מילה כללית.

הצבעה

בעד פְּמֵהוֹן שוֹקוֹלָד – 3

בעד פְּמֵהוֹן שוֹקוֹלָד – 9

בעד טְרִיף שוֹקוֹלָד – 3

מ' בר-אשר: השאלה תחזור לוועדה כי גם תשעה קולות אינם בבחינת רוב. (הערת העורך: בישיבה הבאה (ישיבה שמח) הוחלט פְּמֵהוֹן שוֹקוֹלָד.)

הצבעה

בעד סָפֵן – רוב גדול

בעד דֶּקָה – 1

הוחלט: סָפֵן (דֶּק, deck).

מ' פלורנטין: כעת אגלה שאת ההצעה פְּמֵהוֹן הציעה בת-שבע ורדי ואת סָפֵן – רונית גדיש.

ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

לפניכם החלטות ועדת הדקדוק מיום כ"א בטבת תשע"ח (8 בינואר 2018). ההחלטות והשינויים והתוספות בהחלטות הקיימות באים באותיות בהדגשה. רקע והסבר להחלטה מובאים במידת הצורך בסוגריים מרובעים לאחר ההחלטה.

1. צירוף של מילית ושם או של תחילית ושם (סעיף 4.2.2)

הנוסח החדש המוצע לכלל (שהורחב אך היה להמלצה):

מומלץ לכתוב שמות המורכבים ממילת יחס ומשם או מתחילית ומשם בשתי תיבות ומקף ביניהן – ולא בתיבה אחת. למשל: **על־מְפִלְגִתי, תת־קֶרְקָעי, בִּין־עִירוֹני, חד־מְשֻמְעי, דו־כָּנף, רב־תְּכִלִיתִי, קדם־צָבָאי, אי־תְּלוֹת, אֶל־מִינִי**. במקרים ספורים נשתגרה הכתיבה בתיבה אחת, כגון **אֶלְחוּטִי, חֲדָגוֹנִי**.

[הכלל המקורי חל רק על צירוף של מילת יחס ושם ועל צירוף המילית דוֹ ושם: שמות המורכבים ממילת יחס ומשם, נכתבים בשתי תיבות ומקף ביניהן. למשל: בִּין־לְאָמִי, עַל־מְפֻלְגֵתִי, תַּת־קֶרְקְעִי (התקבל בשנת תשי"ח). הוא הדין בשמות המורכבים מן המילית דוֹ ומשם. למשל: דוֹ־קֶנֶךָ, דוֹ־קֶרֶן, דוֹ־שֵׁן (חילוון) (התקבל בשנת תשנ"ד)].

2. ניקוד מילת היחס את במשמעות 'עם'

מילת היחס את במשמעות 'עם' מנוקדת בצירי (אֶת, מֵאֵת).

[בהחלטת האקדמיה על ניקודן של מילים אחדות (סעיף 2.4.5) נאמר כך:

מיליות אחדות מנוקדות בסגול, כגון אֶת, אֶל, פֶּן. במילת היחס מֵאֵת האל"ף מנוקדת בצירי. במקרא ניקוד את תלוי בהקפה: את קלעי החצר אֶת־עַמְדָיו וְאֶת־אֲדָנִיהָ (שמות לה, יז). מניסוח הכלל לא ברור אם המילית הנוכרת אֶת היא גם מילת היחס או רק ציין המושא. יוסי עופר, ממנחסי הכלל, מסר שלא הייתה כוונה לקבוע את ניקוד מילת היחס את משום שסברו כי בעברית החדשה היא אינה משמשת, למעט בצורה מֵאֵת, שזה ניקודה במקרא כי איננה מוקפת. ואולם מילת היחס את מצויה לא מעט בספרות התחייה אצל סופרים כגון ברנר וביאליק. במילון ההיסטורי הערך מנוקד בצירי. אף שמילות יחס מנוקדות דרך קבע בתנועה קטנה, הועדף בוועדה הצירי מפני שנטיית את כנטיית לָב, חָץ, יָז בחיריק, מפני שניקוד מֵאֵת נקבע בצירי ומפני שניקודה בצירי מבחין אותה בימינו מציין המושא. [ההחלטה תשולב בכלל 2.4.5(א)].

3. מילת היחס קבל־

לצד הניקוד המקראי קבל־ (עם) יכולה מילת היחס להינקד גם קָבֵל, קָבֵל.

[ניסוח הכלל המקורי (סעיף 2.4.5(ב) הוא: קָבֵל־, כגון קָבֵל־עַם (חטף קמץ בקו"ף וקמץ קטן בבית)].

הצורה קָבֵל־ נקבעה בשנת תשנ"ו (ישיבה רכה) על פי ניקודה במלכים ב טו, י, ואולם בכ"י לניגוד ניקודה קָבֵל־. בכתר ארם צובא הפרק חסר, ומרדכי ברויאר אימץ במהדורתו את שני הקמצים שבנוסח לניגוד. בסוף הדיון בוועדת הדקדוק בישיבה שקדמה למליאה רכה הוער שהקריינים יכולים שלא להגות את הקו"ף בקמץ הקטן! [אלא בשווא. בשנת תשנ"ז (ישיבה רלה) הוחרגה המילה קָבֵל־, ונאמר שהבית תוסיף להינקד בה בקמץ (ולא בחולם) הגם שהיא מוקפת. משה בר־אשר מסר בוועדת הדקדוק כי במסורות שהוא מכיר ההגייה היא רק קָבֵל־].

4. ניקוד השם ממגורה

ניקוד המילה ממגורה (silo) הוא מְמַגֹּרָה (ולא מְמַגֹּרָה, כבמקרא על פי יואל א, יז – מְמַגְרֹת). [המילה כבר נוקדה כך (מְמַגֹּרָה) במונחי האקדמיה (תחבורה יבשתית משנת תשע"ב). אולם במונחי רהיטים (תרע"ד) ובמונחי תכנון מרחבי (תשמ"ה) נוקדה המילה בשתי דרכי כלאיים: במונחי רהיטים מְמַגֹּרָה (בלי כל דגש) ובמונחי תכנון מרחבי מְמַגֹּרָה (בשני דגשים). במילונים מחוץ לאקדמיה (אבן־שושן, ההווה, רב־מילים) ניתן הניקוד המקראי (מְמַגֹּרָה).

היושע בלאו מצרף את הניקוד המקראי מְמַגֹּרָת (במקום מְמַגְרֹת) לניקוד מילים כגון מְקֻדָּשׁ (בשמות טו, יז), הַצְּפִינוּ (בשמות ב, ג). מדובר בדגש שאינו מציין הכפלה, אלא

בא להורות על הנעה חריגה של שווא (בדרך כלל לפני בגדכפ"ת), שהיה צפוי להיות נח (תורת ההגה והצורות של לשון המקרא, עמ' 99, 122). [ההחלטה תתווסף לסעיף 2.3.1 (צורתם של שמות שונים)].

מ' בר-אשר: על סעיפי הודעת ועדת הדקדוק לא התקבלו כל השגות, והיא מתאשרת בלי הצבעה.

ו. בחירות למוסדות האקדמיה

מ' בר-אשר: מאז ומתמיד מקובל באקדמיה ששלושה חברים במנהלה הם קבועים – הנשיא, סגן הנשיא ועורך המילון. כך היה כל השנים. הסיבה לכך היא שהם נמצאים באקדמיה הרבה וזמינים להשתתף בדיונים ולחתום על המחאות. בניסוח התקנון החדש לא שמנו לב, ולא צויין במפורש שעורך המילון הוא מחברי המנהלה. אני מציע שהדבר יתוקן. חוץ משלושת החברים האלה נבחר שלושה חברים שמתחלפים מדי ארבע שנים. אני מציע את יהודית הנשקה, יוסף עופר ועפרה תירוש.

י' עופר: אם דנים בשינוי התקנון, צריך שהתקנון יהיה לפנינו וצריך שהוא יהיה על סדר היום. יכול להיות שבאופן חד-פעמי, כהוראת שעה, אנחנו יכולים להחליט לבחור בניגוד לתקנון, אבל אני מתנגד לשינוי התקנון בדרך כזאת.

מ' בר-אשר: אחת הסיבות שאתה מועמד לבחירה למנהלה היא שאתה פורמליסט.

א' חזן: אני מציע שנאשר זמנית את ההצעה, וכשיזכיר עופר יהיה חבר המנהלה, הוא יגיש הצעה מסודרת.

מ' בר-אשר: אם כן נצביע כעת על בחירת ארבעה חברים שיתווספו לנשיא ולסגן הנשיא. נצביע גם על הרכב חדש לוועדת הביקורת. הוועדה שנבחרה לפני שנה וחצי – יעקב בן-טולילה (יו"ר), קציעה כ"ץ ומנחם מילסון – לא מילאה את ימיה והתפטרה בראותם שהעבודה בה דורשת הרבה זמן. את ההרכב המוצע של ועדת הביקורת לא יכול להציג הנשיא או סגנו. לפיכך יציגנה חיים כהן.

ח' כהן: קודם כול צריכה להיבחר המנהלה החדשה; רק אחר כך אפשר להצביע על הרכב ועדת הביקורת. אסביר את הדברים: הרכב ועדת הביקורת נקבע בסעיף 60 לתקנון, ועל פיו "ועדת הביקורת מונה שלושה חברים. חבריה הם מקרב חברי האקדמיה המלאים שאינם חברי המנהלה. אחד החברים יכול להיות מחוץ לאקדמיה". לכן אם אני רוצה להציע את גיל הראבן לוועדת הביקורת, עליה לחדול תחילה מלהיות חברת המנהלה. לפי סעיף 61 לתקנון, "ועדת הביקורת והיושב ראש נבחרים במליאת האקדמיה. יושב

ראש ועדת הביקורת יהיה מקרב חברי האקדמיה המלאים. חבר מנהלה (שאינו הנשיא או סגן הנשיא) מכין את ההצעה או ההצעות להרכב ועדת הביקורת ומציג אותן לפני המליאה, ובלבד שכל חבר אקדמיה יוכל להציג את מועמדו לתפקיד. הבחירה היא חשאית". מכוח סעיף זה אני מציע שגיל הראבן ואפרים חזן יהיו חבריה מן האקדמיה. אותם איני צריך להציג. לחבר השלישי – חבר מן החוץ – אני מציע את עזרא גנור, היועץ הכלכלי של האקדמיה ויועץ לגופים רבים אחרים, כמו הסתדרות המורים וקופות גמל ופנסיה שונות. הוא מכיר היטב את עבודת האקדמיה, ולכן חיונית חברותו בוועדת הביקורת. אני מציע שאפרים חזן יהיה יושב ראש הוועדה.

[הערת העורך: בשני פתקים נפרדים הצביעו חברי האקדמיה על הרכב המנהלה וועדת הביקורת.]

מ' בר-אשר: אני מודיע את תוצאות הבחירות:

פה אחד (18 קולות) נבחרו למנהלה יהודית הנשקה, חיים כהן, יוסף עופר ועפרה תירוש-בקר.

לוועדת הביקורת נבחרו (ב-17 קולות; אחד נמנע) אפרים חזן (יושב ראש), גיל הראבן, עזרא גנור (יועץ כלכלי).

מ' בר-אשר: אני רוצה לברך את עוזי אורנן, שיציין בקרוב את יום הולדתו ה-95, בחיים טובים וארוכים. אורנן ביקש לומר דברים אחדים על ועדת הביקורת.

ע' אורנן: אני מודה לך מאוד, ואני שמח על בחירת ועדת הביקורת אחרי שהערת שבתקנון המקורי של האקדמיה לא הייתה ועדת ביקורת.

לפי תקנון האקדמיה היום, המטרה השלישית של האקדמיה היא "לכוון את דרכי התפתחותה של הלשון העברית לפי טבעה, לפי צרכיה ואפשרויותיה". במקור, כשהחלט בכנסת בשנת 1953 להקים מוסד עליון ללשון העברית, היה זה תפקידה הראשון והיחיד של האקדמיה. אני מציע שהאקדמיה תחזור לתפקידה המקורי ותכוון את התפתחות העברית.

במכתב שכתב יוסי עופר לחברי האקדמיה על ההצעה לשינויים בכתיב הלא מנוקד נאמר כך: "האקדמיה בחרה להימנע מזעזוע קיצוני של הכתיב מתוך כבוד למסורת ולהרגלי הכתיבה של הציבור". כלומר יש פה היסמכות על העבר במקום לשנות את הכללים לפי צורכי ההווה. למשל הצעתי שכל תנועת i תסומן ביו"ד. ההצעה לא התקבלה, ואני מצטער על כך משום שברור לי שזאת הצעה טובה יותר גם להווה וגם לעתיד.

אתן דוגמה נוספת: במאמר שהוגש למערכת "לשוננו" נפתחו ההערות במילה ראו במקום ראה כדי לכוון לכול – הן לגברים הן לנשים. היום הפנייה ראה נתפסת לשון זכר בלבד, וצריך לשנות את הנוהג ב"לשוננו". אני חושב שוועדת הביקורת צריכה לבדוק גם דברים כאלה שהרי היא צריכה לבדוק את תקינות פעילות האקדמיה. מי שאינו מסכים עם החלטת העורכת או החלטות אחרות, יש לו כעת כתובת לפנות אליה.

מ' בר-אשר: אני שואל את עצמי אם הדוגמאות שהבאת הן עניין לוועדת הביקורת. למשל הגדרת מטרות האקדמיה היא מעניינה של המליאה ולא של עזרא גנור או ועדת הביקורת. והאם ועדת הביקורת תעסוק בשאלת ניסוח ההפניות ב"לשוננו"?
 אגב בחוק כתוב שהמוסד העליון יקבע את שמו ואת התקנון שלו. בוועדת התקנון היו שלושה חברים: יושב הראש חיים הזז, דוד שמעוני וזאב בן-חיים. סיפר לי בן-חיים שהזז ושמעוני רצו בשם אקדמיה.
 אני מאחל לכולכם חג שמח ונועל בזה את הישיבה.